Pròleg

La primera part de la meva vida em va formar el taller de pintor de mon pare.[1] Vivíem llavors a Varsòvia. La meva infantesa i primera joventut, les vaig passar en aquest taller —alt, excels, formidable—. Els quadres, penjats a les parets, recolzats a les parets, n'omplien tots els racons. Grans teles, cartons enormes. Composicions històriques, projectes de vitralls de cinc metres sobre Słowacki i Mickiewicz, quadres a la manera cubista, frisos d'estil popular. *La mort de Wanda, Jadwiga vestida per a la coronació, Lilla Weneda, Els avantpassats, Władysław IV construeix una flota.* A terra hi havia nus, esbossos, estudis de moda. L'Edat Mitjana i el Renaixement, Polònia, Itàlia, França.[2]

La mare s'encarregava de la casa, una alcova microscòpica, més aviat un espai interior sense finestra, separat del taller amb un tapís de Kurpie.[3] L'alcova substituïa la cuina i també hi dormíem. Els deures, els feia asseguda a terra, a la turca; damunt els genolls mantenia un tauler de dibuix, que feia de taula. La bombeta lluïa, alta, al sostre, al costat del ganxo del qual s'havia penjat, empès per la misèria, l'anterior llogater —un pintor—.

El pare pintava passejant amb el gat al braç. Treballant, cantava sense treva. La mare, a l'alcova, hi preparava sopa de col, feia bugada, sargia les mànegues de la meva bata escolar. Cada cert temps, allargava el meu etern uniforme gris cosint-li a la part de baix una nova franja grisa. N'hi havia, potser, unes sis, cadascuna d'una tela, d'una tonalitat. Aquest uniforme,

amb el qual vaig haver de seure al banc de l'escola, durant llargs anys, devora les elegants filles de fabricants i directors, va influir en la meva cosmovisió juvenil assignant-me un lloc al món entre els qui s'avergonyeixen de viure. Després, encara vaig tenir moltes més ocasions d'avergonyir-me'n.

Al podi, vora el qual feia els deures, hi havia, a munts, reproduccions i llibres d'art. A l'abast de la mà, lluïen, com joies, El Greco i Hokusai; Frans Hals i el Buda hindú o xinès; Chirico i esmalts de Llemotges; Dürer, Rousseau el Duaner i Renoir. Tenia aquests llibres en comptes de l'uniforme normal, la taula i l'habitatge de les meves companyes del col·legi, on estudiava de franc mercès a la magnanimitat i benvolença de la directora. Aquests llibres tapaven el fantasma de qui s'havia penjat del ganxo, que, més d'una volta, vèiem dempeus, davant nostre, quan faltaven diners per a un tros de pa.[4] En un d'aquests dies —devia tenir uns catorze anys— vaig començar a escriure un himne a la misèria.

—Benvinguda siguis, misèria, que amb terrible somriure…

Però no sempre era tan trist. Hi hagué uns anys que eixíem tots tres junts pels volts d'Ostrołęka, d'on era la mare i on el pare, amb un modestíssim ajut del ministeri, arreplegava materials etnogràfics per a la primera exposició a Polònia d'art de la zona de Kurpie, que després va organitzar a Zachęta.[5] Caminàvem quilòmetres per boscos enormes fins a preciosos poblets perduts, on veure algú de ciutat causava sorpresa i neguit. Descalça, m'obria pas per l'arena calenta, plena de pinassa, el pare recollia per les cases papers retallats i aranyes de palla,[6] treia de les golfes quadres antics, destinats al foc, i, dels abocadors, restes de plats de ceràmica amb el gall petit.[7] Menjàvem platerades de maduixes de bosc, recollides en gerres fetes d'arrels de pi. Ajudant en messes i collites, de la xicalla, vaig aprendre'n cançons que no hi havia ni en el Kolberg.[8] Vaig veure la pobresa rural. Els contactes amb el camp, iniciats en aquell temps, van fer néixer en mi l'habitud de passar les vacances a pagès. Ho faig encara. El contacte amb la terra em cal, com a persona i com a escriptora, i es reflecteix en el que escric.[9]

Vaig començar a compondre versos molt abans de saber prendre'n nota. Els pares n'estaven orgullosos, em feien recitar aquests rims davant els convidats que, a voltes, es deixaven caure pel taller. A l'estiu em passava, mentre collia amb els infants baies o bolets pel bosc, que pujava d'un salt en una soca i hi ballava i cantava tot improvisant la lletra, la melodia i la dansa. La mainada s'ho passava bé, però ni les seves rialletes nervio-

ses no m'arrencaven de l'arrapament. Aquestes escenes s'han repetit en la meva vida altres voltes, fins i tot essent ja adulta. I quan vaig començar a ocupar-me seriosament d'escriure poemes, la majoria d'ells, en primera redacció, sorgien en èxtasi. Els millors.

A més d'escriure, dibuixava, retallava, tallava i pintava sense treva alguna cosa. Els pares es feien la idea que seria pintora. A classe, d'amagat, pintava Isolda vora el cadàver de Tristany, i Déu Pare mentre creava el món. Tenia els ulls com taronges i les barbes esbullades pel vent de la meva inspiració dels quinze anys. Anava forjant llavors una mena de sistema místico-filosòfic casolà i somiava d'arribar a ser santa. Tot quadrava.

El pare em portava volums de *Chimera*, amb obres de Norwid, llibres de Maeterlinck i Brunon Jasieński, números de *Skamander* i el futurista *Nuż w bżuhu*. Llegia *Słowo o Jakubie Szeli*, poemes de Jesienin, algunes obres sobre el Mahabarata i Buda.[10] Escrivia alhora un drama sobre un rei anacoreta hindú i un relatet sobre una model de l'acadèmia de belles arts que, greument malalta, se suïcidava llançant-se al Vístula. El pare em contava tantes coses sobre la misèria d'aquestes dones.

Llavors era terriblement tímida, lletja i carregada amb una muntanya de complexos. Escriure i pintar van significar una inconscient autoteràpia per a una noia maldestra i vestida ridículament. El primer crític dels meus versos de col·legiala fou un poeta, jove i idealista, que secretament estimava. Va morir després, de tuberculosi, malaltia habitual entre els estudiants i els artistes d'aquells temps.

Després, vingué la uni. Des de les vuit del matí fins a les deu de la nit rodava de Praga a Żoliborz[11] fent classes particulars de llatí. Les classes per cases riques van dur-li més d'una humiliació a l'estudiant pobra que era. Calia suportar-les, perquè aleshores ja tenia obligacions familiars importants.[12] Dels cars i exigents estudis de pintura, ni parlar-ne. Vaig decidir, amb pena, limitar-me a l'escriptura.

La polonística em va enlluernar amb el barroc i el polonès més antic, que ja m'atreia des del l'institut. Encara avui considero el polonès del segle XV com el més bell. Cada mot seu és, per a mi, un poema; la seva més senzilla frase m'encisa. La descoberta del barroc, que es va reflectir amb força en el meu debut amb el llibret *Poesia i prosa*, l'haig d'agrair als inoblidables seminaris de la Dra. Zofia Szmydtowa.[13]

El meu primer llibret és, pròpiament, un conjunt d'imatges pintades amb mots. El patrocinaven —juntament amb els escriptors— vells cone-

guts de les reproduccions de mon pare. S'hi barrejaven Rimbaud, El Greco i Dürer, Samuel Twardowski i Rousseau el Duaner, la *Divina comèdia* i Chirico. A aquests versos, no hi van pervenir les tristes experiències de la meva infantesa, de la meva vida personal d'aleshores. Un crític va lloar la discreció de l'autora, que tant maldava per amagar-se rere les seves paraules. Des d'aquest punt de mira, vaig ser durant una temporada digna filla de mon pare. Avui la situació ha canviat.

Poc després, esclatà la guerra. El meu destí no va ser dels pitjors. Encara que vaig estar una hora contra una paret, a punt de ser afusellada. A casa, a l'hivern, se'm congelava el tinter. Tots els dies i nits dels cinc anys de guerra vaig haver de vèncer dificultats; per a assegurar, a mi i als meus, una mísera existència agarrava qualsevol feina. Vaig ser cambrera, treballadora d'una fàbrica, repartidora de pa per botigues, venedora de sabó a domicili. Vaig conèixer també l'ofici de netejadora d'hospital, treballant a Varsòvia, com a voluntària, en hospitals durant la campanya de setembre i durant la insurrecció.[14]

La guerra va fer de mi una altra persona. Llavors, també per primera vegada, va irrompre en els meus poemes la meva vida i el temps que m'envoltava. Tenia grans dificultats per a expressar les experiències de l'ocupació. La història exigia dels escriptors la creació d'una nova llengua, d'una llengua a l'altura del contingut. Fins avui s'amunteguen a casa, pels armaris, innombrables versions de poemes en prosa que donen fe de la meva lluita, impotent, amb aquest tema. De tot això, per a publicar, n'he triat una petita part. Tinc tota una carpeta ben grossa reblerta d'intents fracassats de descriure una execució al carrer, de la qual vaig ser testimoni. El tema em va superar. Només ara, després de trenta anys, he gosat escriure un recull de poemes sobre la insurrecció de Varsòvia.

D'una ullada a la tria feta ací[15] dels volums apareguts al llarg dels anys, el lector segur que s'adonarà dels canvis que ha patit la meva escriptura.

L'ascendència pictòrica dels meus poemes és palesa, fins ara, potser en tots els reculls. Tanmateix, mercès a la influència de les vivències de la guerra, la tendència a l'estilització, que vaig agafar del taller de mon pare, canvia el seu caràcter, queda en un segon pla, enfront del creixent interès per l'interior de l'home i, a la fi, desapareix del tot. Amb el pas del temps, va minvant l'antiga discreció de l'autora, s'enforteix la sinceritat fins als límits de l'exhibicionisme. Va minvant la moderació, s'enforteix la nitidesa de la llengua i la situació. Desapareix l'estil. Si el símbol del meu

primer recull poètic podia ser un espectacle teatral amb els seus vestits, el dels dos darrers l'és, potser, un paritori.[16] Què és més adient a la poesia? Molts lectors tindran, sens dubte, una resposta diferent de la meva.

Ha canviat també, amb el transcurs dels anys, la meva visió de la poesia. De les experiències històriques i individuals, n'he extret conclusions professionals. Influïda per la vida i per la meva pràctica poètica, ha anat sorgint, a poc a poc, la meva teoria personal de la poesia, que vull presentar en la segona part d'aquesta introducció. Ajudarà, aquesta, els lectors a entendre els dos darrers reculls, tot i que no correspongui al primer llibret, escrit segons una altra convenció. Es tracta d'una teoria obertament i programàticament subjectiva. Tot i així, crec profundament en els seus valors objectius, en la seva vigència i validesa precisament ara. Ara, quan la poesia passa en tot el món una greu crisi, penso que tot escriptor té el dret o, potser, fins i tot l'obligació de cercar les maneres de superar-la. Com més projectes i propostes hi hagi, tant millor, potser.

Els creadors actuals han menystingut la vida i l'han tractada com un complement prescindible de l'art, però heus ací que l'art ha esdevingut un complement prescindible de la vida. Cal, doncs, unir art i vida.

Amb aquesta finalitat hem de contemplar l'ofici d'artista amb els ulls dels milions de representants del gènere *Homo sapiens* que habiten la terra. Són ells, gent normal i corrent que treballa fort per un tros de pa, enfrontant-se durament amb el seu destí humà, els qui constitueixen la immensa majoria de la humanitat i en són pròpiament els representants. L'escriptor hauria de contemplar el món amb llurs ulls, expressar llur patiment i felicitat. Ser la boca dels qui, per ells mateixos, no poden parlar, d'aquells la veu dels quals massa poc se sent enmig de l'enrenou del món. La mesura de la nostra validesa és la força amb què podem donar-los expressió. Com més gran és el conjunt de persones en nom de les quals escriu el poeta, més gran és el poeta i més important és per al món allò que escriu. La poesia que no és expressió de les persones, s'hi pot relacionar, amb aquestes, només mitjançant l'esnobisme. L'acceptació, però, d'aquest fet no seria humiliant per al creador? Per ventura l'esforç de la seva vida ha de posar-se al servei de l'esnobisme?

La poesia, donant bellesa a l'home, li dona força per a la dura lluita per l'existència. Donant emoció, purifica. Anomenant, introdueix ordre en el caos del món i de l'univers humà. Expressant la realitat, la domina i venç, crea al voltant de l'ésser humà un micromon, delicat i tendre, perquè el

defensi d'allò horrible del macromon. Cada cançó de bressol negra o esquimal és un niu tebi per a un pollet humà, i el protegeix de la seva indefensió. Tant de bo els nostres mots fossin tan necessaris i útils a l'ésser humà com, temps ha, ho eren els mots màgics. Heus ací un ideal inabastable.

Com escriure poemes? N'hi ha quasi tantes respostes com escriptors. Jo, personalment, crec que res no pot substituir el fenomen psicosomàtic de la inspiració. Em sembla que aquesta és l'única manera biològicament natural de fer néixer un poema, de donar-li també biològicament, d'alguna manera, dret a l'existència. El poeta esdevé llavors una antena que atrapa les veus del món, un mèdium que expressa el seu propi subconscient i el subconscient col·lectiu. En aquest únic moment rep en propietat una riquesa, que, generalment, li és inaccessible, i la perd tan bon punt passa aquest moment. Els poemes que es formen en aquest estat solen ser les màximes consecucions d'un autor determinat, molt per damunt de la seva mitjana. Escric això basant-me en la meva pròpia pràctica.

Va de callada que, el que neix en èxtasi, és només una primera anotació d'un caos que cal encara organitzar. Aquesta anotació ha de ser sotmesa tot seguit a una acurada talla durant la qual pren la paraula la mestria de l'escriptor, la seva autocrítica, la seva cultura. Aquesta talla, al meu parer, hauria de durar tant com fos possible. A voltes, un mes; a voltes, un any, o més i tot. I pot acabar llançant-ho tot a la paperera.

L'objectiu de la paraula poètica és créixer fins a l'altura del contingut, però aquest objectiu no el pot abastar mai per tal com només una petita part de l'energia psíquica que hi ha en el poeta aconsegueix encarnar-se en la paraula. Tot poema té, en realitat, dret a exigir una poètica nova, única, creada per tal d'expressar el seu contingut, també únic. L'estil és enemic del poeta i el millor seria que no existís. Es podria dir, amb concisió paradoxal, que qui escriu té dues tasques: primer, crear el seu estil; després, anihilar-lo. La segona tasca és més difícil i exigeix més temps.

Soc partidària de la poesia emotiva i jo mateixa practico, precisament, aquest tipus de poesia. I és que considero que, sense emoció ni passió, no hi ha art en absolut. L'ideal, en aquest sentit, és per a mi l'art negre. En les màscares i en els cants negres hi jeu, condensat, l'èxtasi de l'espant, de la potència, de la felicitat. Són seriosos com la vida, de la qual eren part. Hagueren de néixer de la mateixa manera com ha d'esclatar una caldera plena de gasos. Les va formar una passió autèntica, una energia psíquica potent, que exigeix una eixida i una encarnació. En l'escultura anònima

dels negres, creada fa segles, s'hi sent fins avui el cor humà bategant amb violència i força, pròxim a nosaltres, com si fos el nostre cor.[17]

El camp d'investigació adient i fonamental per al poeta és el seu interior. La dificultat més gran de l'ofici poètic consisteix a, mirant aquest interior, descobrir-hi més de tres mil milions de persones sobre el fons d'una quantitat infinita de galàxies.

El poeta hauria de reaccionar intensament davant tots els problemes del seu temps i del seu lloc a la terra. Hauria de ser com una habitació composta tota de finestres obertes de bat a bat vers el món. D'interessar-se per tot, de ficar el nas en tot d'assumptes no seus, de ser tan sensible com una dent corcada.

En la meva teoria, el poeta té grans ambicions. Somia la carrera d'un Orfeu, d'un Sòcrates, d'un Buda, d'un Prometeu i d'un Lenin. Creu que podria salvar la humanitat amb un poema i té greus remordiments perquè encara no ho ha aconseguit. Té la consciència massa crescuda; el fereix, el subleva el que avui encara no fereix ni subleva ningú. Crema en ell un foc incessant, s'hi escridassa la rebel·lia contra el patiment i la injustícia humans. En desacord amb l'ara, precipita un demà més bell. Somia i imposa els seus somnis als altres.

Ningú no l'hi obliga, a això, de la mateixa manera com ningú no obliga una persona a respirar. L'home respira perquè no pot viure sense fer-ho. El poeta crida i es crema segons aquest mateix principi. Perquè això és la seva *differentia specifica*[18].

Perquè és la sensibilitat i la consciència del món.

Anna Świrszczyńska, 1973

Wiersze i proza
Poesia i prosa

(1936)

Wiersze I

Kołysanka egzotyczna

W porę dżdżystą
wstają z lasów
narody kazirodcze
bajecznie senne.

Pod niebem głuchym
w silnym zachwyceniu
rozwidnia się wspaniałość
szlochających.

Czyste i cierpkie
umierają zwierzęta.
W żółtym księżycu
umierają potężnie.

Bęben, bęben.
Czy widzisz, jak
ziewają pod wieczór
bestie dziewicze.

Słychać wśród drzew
śpiew koczkodana.
Suchą łapą iska się,
forsownie parny.¶

Poemes I

Cançó de bressol exòtica

En temps de pluja
surten dels boscos
pobles incestuosos
llegendàriament somnolents.

Sota un cel pregon
en ple delit
s'albira la grandesa
dels qui ploren.

Moren animals
purs i rudes.
Sota la lluna groga
fortament moren.

Tambor, tambor.
Veus com
badallen al vespre
les bèsties verges?

Se sent entre els arbres
el cant del macaco.
Amb una aspra mà s'espolla,
sufocat per l'esforç.¶

Kobieta go usypia
pijana alkoholem.
Jest czarna i jędrna
jak elektryczność.

Gaje muz

(Gobelin średniowieczny)

W gaju chodzą święte mężatki,
święte mężatki i wdowy.
Z jednorożcem chodzą subtelnym,
zwierzem ironicznym, zwierzem z bajki.
Wśród ciepłych ziół aptekarskich
pasą się bazyliszki
pękate. Jedzą owoce z namysłem.
Strusiowie gniazdo usłali
z ostrych i zdrowych kamieni.

Pod laurem, którego liście obracają się,
pod laurem, którego liście
są twarde jak skóra na popręgu,
śpi czyste dziecko
umyte w strumieniu.

L'adorm una dona
que ha begut alcohol.
És negra i forta
com l'electricitat.

L'arbreda de les muses

(Tapís medieval)

Pel boscatge pasegen santes casades,[19]
santes casades i vídues.
D'un subtil unicorn s'acompanyen,
animal irònic, animal de contes.
Entre càlides plantes medicinals
hi peixen basiliscos
rodanxons. Mengen fruites amb delectança.
Els estruços han fet el niu
amb pedres esmolades i sanes.

Sota un llorer de fulles que es mouen,
sota un llorer de fulles
dures com la pell d'una cingla,
hi dorm un xiquet net
banyat en un rierol.

Wiersze II

Taniec młodości

Oto godzina czuła,
godzina tęgiego entuzjazmu,
godzina niezwykle elastyczna i rozumna.

Nocą,
kiedy woda płynie cicho
jak krew w ciele,
kiedy powietrze potężne jest,
pod gwiazdami ostry taniec nasz płonie
jak nieustająca
wspaniałość.

Wędrowcy

Wędrowcy posuwają się lądem,
kiedy chmura
ogromnieje wieczorem w czas przed burzą,
kiedy drga
u kolan gór
i zmienia się nad horyzontami.

Wtedy siadają u strumienia
ściekającego niżej, trochę
widniejszego od rzeczy obok.
I zasypiają,
jakby szli jeszcze dalej, zupełnie
daleko.

Poemes II

Ball de joventut

Heus ací l'hora tendra,
l'hora de l'intens entusiasme,
hora del tot elàstica i plena de seny.

De nit,
quan l'aigua flueix calma
com la sang del cos,
quan l'aire bufa potent,
sota l'estelada flameja la nostra abrandada dansa,
incessant
magnificència.

Els vagabunds

Els vagabunds avancen per terra
quan un núvol
creix al vespre anunciant tempesta,
quan vibra
als peus de les muntanyes
i s'altera l'horitzó.

Llavors aturen a la vora d'un rierol
que corre allà baix, un poc
més clar que els voltants.
I s'hi adormen
com si anessin encara més lluny,
lluny del tot.

Pływak

Kiedy siedzi nad brzegiem i słucha mew,
a potem
zamoczy się i płynie
wydłużając ramiona,
nad nim są odmiany słońca i łomot
wystudzonych fal. I przepełniona
bezimienność świata.

El nadador

Quan seu a la vora i escolta les gavines,
i després
es fica en l'aigua i neda
estirant els braços,
damunt seu hi ha el sol canviant i el clapoteig
de les fredes ones. I la plena
anonímia del món.

Proza

Zbrodnia

Pod oknem na talerzu olbrzymie, pochmurne winogrona. Zamordowano gołą kobietę, bujnie zbudowaną, i teraz blask pada na jedno z jej zwięzłych jak wrzeciona ud. Kolano sterczy.

Obok manekin krawiecki, szpulka i nożyczki. Czas upływa. A na ulicy tłum, wrzące gwizdy. Zachowanie staje się coraz natarczywsze i wkrótce jedna z twarzy ukaże się w ramie okna, przez które obecnie widać tylko kędzierzawe wzgórza, winnice i sine, wyłącznie tragiczne niebo.

Będzie to może twarz odrażająca. Może twarz wariata.

W oborze

Koguty pieją. Zagasła ulewa dźwiga się jak organy, jak wydrążone tuby organów, tkwiące prosto.

W oborze jałowica wzdycha i czochra się pyzata dójka, która, zagubiona w tej ogrzanej ciemności, z policzkiem tuż przy dymiącym brzuchu bydlęcia, słucha, jak kruchy deszcz zacina po drzwiach.

Po drzwiach, nad którymi leży szpagat, trzonek od młotka i kilka gwoździ. W tym jeden krzywy. Obok pod belką kopci się latarnia, błyskając prosto w ślepiska rozbudzonym kokoszom.

I znowu ulewa drga i nabrzmiewa świetnie i obwisa jak nie kończące się włosy niebios.

Prosa

Crim

Vora la finestra, en un plat, uns grans de raïm enormes i tristos. Han assassinat una dona nua, de formes exuberants, i ara la llum cau damunt una de les seves cuixes, massissa com un fus. El genoll sobresurt.

Al costat, un maniquí de modista, un rodet de fil i unes tisores. Passa el temps. I, al carrer, tumult i xiuladissa. L'aldarull es fa més i més obstinat, i en breu un rostre apareixerà en el marc de la finestra, per la qual ara només es veuen turons arrissats, vinyes i un cel gris, rotundament tràgic.

Potser serà un rostre repugnant. Potser, el d'un boig.

A l'estable

Canten els galls. La tempesta s'extingeix ressonant com un orgue, com els tubs buits, ben rectes, d'un orgue.

A l'estable suspira la vedella i s'esbulla els cabells la galtaplena munyidora que, perduda en la sufocant foscor, amb la cara a tocar del ventre fumejant de l'animal, escolta com una feble pluja tusta la porta.

Una porta damunt la qual hi ha un cordill, el mànec d'un martell i uns claus. Un d'ells, tort. Al costat, sota una biga, un fanal que fumeja encega les gallines, acabades de despertar.

I de nou la tempesta vibra i brama magnífica i es despenja des dels núvols com una infinita cabellera.